

**КАТЕГОРІЯ ДЕМІНУТИВНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
(ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

У статті досліджуються способи та засоби вираження категорії демінутивності в англійській мові, аналізується формальна структура та особливості семантики її виразників

Ключові слова: *категорія демінутивності, демінутив, оцінно-емоційне значення, експресія.*

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується зосередженням уваги значної кількості дослідників на вивченні мовних засобів та явищ, що експлікують національно-мовні картини світу, і особливо – на дослідженні національно-мовної специфіки цих засобів та явищ. Таке вивчення етномовних особливостей не може відбуватися без урахування ролі універсального компонента у структурах досліджуваних мов, тобто загальних для більшості мов світу закономірностей, які репрезентують фундаментальні характеристики культурного досвіду і пам'яті людства. Адже внаслідок спільності основних законів людського мислення у мовах світу існують універсальні категорії. Однією з них є категорія демінутивності, виразники якої, крім свого основного завдання позначати поняття малості, виконують також функцію вираження оцінно-емоційного ставлення до об'єктів чи явищ дійсності. Хоча категорія демінутивності і є понятійно-мовною універсалією, проте, унаслідок своєї складної семантичної структури, в одних мовах вона формально розвинена більше і перебуває у статусі семантичних домінант, а в інших має набагато вужчу функціональну парадигму. У різних мовах категорія демінутивності може виражатися за допомогою засобів різних рівнів мовної структури.

Антропоцентричний напрям сучасної лінгвістики робить **актуальним** дослідження мовних репрезентаторів категорії демінутивності як одного із фрагментів будь-якої національно-мовної картини світу. Тому **мета** нашого дослідження полягає в комплексному аналізі структури виразників категорії демінутивності в англійській мові, виявленні формально-

семантичних характеристик демінутивних одиниць, їхнього статусу в британській етномовній картині світу.

Об'єктом дослідження є категорія демінутивності, а також засоби її репрезентації на словотвірному, лексичному та синтаксичному рівнях мовної структури в англійській мові, а **предметом** – формально-семантичні особливості виразників категорії демінутивності в англійській мові.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше проведено комплексне дослідження того, як представлена категорії демінутивності в англійській мові на всіх можливих рівнях її мовної структури.

Як зазначає дослідник англійського словотвору О. Д. Мешков, однією з особливостей англійської суфіксальної системи є відсутність у ній суфіксів об'єктивно-кваліфікативної ознаки, а суфіксів суб'єктивно-кваліфікативної оцінки мало, і, на відміну, наприклад, від російської мови, де всі іменники, що позначають предмети, можуть приєднувати зменшувальні суфікси, в англійській мові таких суфіксів майже немає, а ті що є – маловживані [Мешков1976, с. 35].

Справді, якщо провести кількісний аналіз англійських демінутивних суфіксів, з'ясується, що їхня кількість досить обмежена. Найпоширенішими англійськими суфіксами, які експлікують категорію демінутивності, є такі: *-ling* (напр.: *duckling* – каченя), *-ette/-et* (напр.: *kitchenette* – кухонька), *-kin* (напр.: *manikin* – людинка, карлик), *-ey/-ie/-y* (напр.: *birdie* – пташечка), *-let* (напр.: *booklet* – книжечка, брошура). Ще можна відзначити суфікси *-ock* (напр.: *bullock* – бичок), *-rel* (напр.: *pickerel* – щучка, щученя), *-ee* (напр.: *bootee* – черевичок), *-en* (напр.: *chicken* – курчатко), *-cule/-ule* (напр.: *globule* – кулька), але вони є менш продуктивними і вживаються досить рідко. Про те, що в англійській мові демінутивні суфікси часто позначають об'єктивно-суб'єктивну зменшеність (що, ймовірно, можна трактувати як мовну фреквентлію), відзначає І. В. Арнольд: „Зменшувальний суфікс утворює слова із вказівкою на малий розмір і одночасно ласкаві, жартівливі або зневажливі – *lambkin* (ягнятко), *starlet* (молода актриска), *weakling* (слабка людина), *daddy* (татусь), *oldie* (старенька) [Арнольд 1990, с. 120].

Як показує аналіз, у сучасній англійській мові не сформувалися власні демінутивні суфікси. Більшість із них успадковані з раніших етапів існування англійської мови, коли вона була мовою синтетичної

будови флективного типу, де вони могли бути запозичені з мов кельтської (шотландська), германської (датська, німецька) та романської груп (латинська, французька; деякі демінутивні суфікси існують лише у складі відповідних лексем, запозичених із італійської, іспанської, португальської мов). На сучасному етапі англійська мова як мова аналітичної будови, очевидно, не має потреби в розвитку системи суфіксального демінутивного словотвору, хоча досить активно поповнює систему суфіксів суб'єктивної оцінки загалом, більшість з яких характеризується негативними конотаціями. Малопродуктивність англійських демінутивних суфіксів, по суті іншомовних за походженням, пояснюється також фактором їх обмеженої валентності.

Інший спосіб представлення значення малості в англійській мові – префіксація. Префіксальна система англійської мови володіє двома, запозиченими з латинської та давньогрецької мов відповідно, демінутивними префіксами – *mini-* та *micro-*. Префікс *mini-* в англійській мові приєднується, як правило, до основ слів, що належать до загальноживаної лексики, і використовується для позначення спрощених або зменшених варіантів предметів чи явищ. Наприклад: *minibus* – мініавтобус, *minicab* – мінітаксі, *minibar* – невелика секція з алкогольними напоями, *miniseries* – малосерійний серіал, *mini-skirt* – мініспідниця. Дослідник В. Царьов пояснює зростання кількості похідних з префіксом *mini-* в англійській мові „впливом моди”, оскільки префікс, що з'явився порівняно недавно, став досить продуктивним у розмовному мовленні [Царев 1984, с. 95].

Слова з префіксом *micro-* в англійській мові належать переважно до наукової термінології: *microelement* – мікроелемент, *microfilm* – мікрофільм, *microhm* – мікроом, *micromotor* – мікродвигун. Специфіка префікса *micro-* як переважно наукового терміноелемента виключає можливість існування в його значенні емоційних сем.

Досить поширеним в англійській мові виявилось суплетивне вираження категорії демінутивності, яке представлено переважно в групах лексики на позначення маленьких, недорослих істот (напр.: *adult* (дорослий) – *child* (дитина), *infant* (дитина) – *chit* (маля), *hare* (заєць) – *leveret* (зайчечня), *swan* (лебідь) – *cygnet* (лебеденя), *turkey* (індик) – *poult* (індича), *pigeon* (голуб) – *squab* (голубеня), *deer* (олень) – *fawn* (молодий олень), *grouse* (куріпка) – *cheeper* (куріпченя); дитинчата *вовка*, *тигра*, *лисиці*, *лева*, *ведмедя* називаються

узагальнено *cub* або *rip*; *жирафа, кита, гіпопотама, слона* – *calf*, а *кона, віслюка, верблюда* чи *зебри* – *foal* або *colt*. Суфіксальні демінутиви від суплетивних форм утворюються дуже рідко, як правило, такі назви використовуються у спілкуванні з дітьми або як ласкаві звертання (напр.: *rip* (*щенья*) – *riprru* (*щеньятко*); *lamb* (*ягня*) – *lambkin* (*ягнятко* або як звертання до дитини).

Редуплікація як засіб вираження значення зменшеності і супроводжуючих його емоційних конотацій також розвинений в англійській мові, для якої, з огляду на її типологічну будову, загалом пріоритетними є способи редуплікації та словоскладання перед афіксацією. Редуплікативні форми, що виражають демінутивність в англійській мові, представлені в групах іменників (напр.: *talkee-talkie* – *коротка, неважлива розмова*, *palsy-walsy* – *дружок, цяця*, *ticksy-wicksy* – *дитинка*), а також прикметників (напр.: *teene-tiny* – *крихітний-крихітний*, *pee-wee* – *дуже-дуже маленький*, *deeshy-doshy* – *маленький-маленький*). Як правило, такі форми належать розмовній мові і часто є оказіональними, оскільки нерідко одне й те саме слово має декілька фонетичних варіантів (напр.: *bitsy-whitsy*, *bitty-whitty*, *whitsy-bitty*, *whitty-bitty-tiny* – *щось дуже-дуже малесеньке*; *cranie-wanie*, *curnie-wurnie* – *маленький пальчик*).

Н. Тан, який досліджував редуплікативні слова англійської мови, виділяє такі дві групи редуплікативів, тісно пов'язаних з категорією демінутивності:

1) редуплікативи, які виражають значення реальної зменшеності. Такі форми є досить емоційно-експресивними, але сема об'єктивної малості проступає в них дуже чітко (*teeny-weeny* – *маленький-маленький* (від *tiny* – *крихітний* та *wee* – *малесенький*), *peerie-weerie* – *будь-яка маленька річ чи істота* (від *peerie* – *маленький* та *wee* – *малесенький*), *leggy-peggy* – *маленька ніжка* (від *leg* – *нога*), *tootsy-wootsy* – *маленька стопа дитини чи жінки* (від *foot* – *стопа*);

2) редуплікативи, які використовуються в „мові нянок” або в ситуаціях інтимного чи близького дружнього спілкування. У таких формах значення зменшеності часто майже нівелюється (звичайно, якщо не йдеться про дитячі частини тіла чи речі (напр.: *mousey-rousey* – *ротик*, *tut-tut* – *зубчик*, *riscety-discety* – *дежев'яна дитяча іграшка*), а на перший план виступає чітко виражена позитивна емоційна оцінка, що супроводжується експресією (напр.: *unky-dunky* – *дядечко*; *diddle-diddle-darling* – *дорогесенький, любий*; *piggy-wiggy* – *замазурка, поросятко*; *din-din!* – *заклик до обіду* (пор. укр. *їсточки*)[Thun 1963, с. 144–150].

Тут же доречно відзначити, що демінутивність в англійській мові може відтворюватися і способом словоскладання. Першою частиною таких утворень є слово, що вказує на малість, а друга називає те, що підлягає демінутивізації (напр.: *small-clothes* – коротенькі штанці; *small-minded* – дрібний, обмежений; *small-sword* – шпага; *small-time* – незначний, з малим досвідом; *petticoat* – дитячий одяг).

Незважаючи на достатню кількість різних синтетичних способів, домінуючим способом вираження категорії демінутивності в англійській мові виявився аналітичний. За свідченням М. Максимчук, яка досліджувала способи вираження градацій зменшення-збільшення в англійській мові, пріоритетним для вираження значення зменшеності (та збільшеності) у ній є саме аналітичні словосполучення. У процентному відношенні весь комплекс лексико-граматичних засобів репрезентації значення зменшення-збільшення дослідницею розподіляється так: 66,8% – словосполучення, 27% – лексичні виразники, морфологічні форми – 6,2% на загальну кількість вибраного матеріалу [Максимчук 1972, с. 7].

Як показує опрацьований нами матеріал, демінутивні словосполучення в англійській мові є переважно двокомпонентними і утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (напр.: *You have a very **small park** here, – returned Lady Catherine after a short silence* (У вас тут дуже **малий парк**, – знову почала розмову леді Керрін після недовгої мовчанки) [Austen]; б) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (напр.: *When he opened his eyes again, **little wavelets** were hurrying over the river, chasing one another* (Коли він знову розплющив очі, то побачив на поверхні річки лише **маленькі хвильки**, що поспішаючи, накочувалися одна на одну) [Turgenev]. Оскільки суфіксальна демінутивізація в англійській мові розвинена мало, типовими є словосполучення, утворені за першою моделлю. Виразниками демінутивності в англійських демінутивних словосполученнях найчастіше виступають прикметники *little* та *small*, рідше – *tiny*, *wee*, *young*, іноді – *dwarf*, *midget*, *miniature*, *pygmy*, *lilliputian*, *diminutive*. У неформальному мовленні вживаються і такі прикметники: *peewee*, *pintsize*, *petite*, *bantam*.

Деякі словосполучення, утворені зі *small* та *little* являють собою семантично дифузні фрази, які дослівно не перекладаються і

часто втрачають сему зменшеності (напр.: *small hours* – переддосвітні години, *small print* – дрібна гарнітура, *small talk* – світська бесіда, *small investor* – людина, що вкладає невеликі кошти, *small potatoes* – мізер (часто про людей), *little theater* – любительський театр, *little finger (toe)* – мізинець на руці (нозі), *little thing* – дрібниця).

І. В. Арнольд, аналізуючи стилістичні можливості використання прикметника *little* в англійській мові, зауважує, що в прямому значенні він позначає розмір і є синонімом більш нейтрального *small*. Але в розмовному стилі мови це предметно-логічне значення затемнюється емоційним, так що *little* може виражати симпатію, ніжність, співчуття, жалісливість і, навпаки, негативні емоції та бути еквівалентом зменшувально-пестливих суфіксів російської мови [Арнольд 1990, с. 128]. Нерідко в таких випадках *little* супроводжується так званими надлишковими епітетами (*superfluous epithets*), тобто прикметниками, які послабили своє семантичне навантаження (напр.: *dear, nice, sweet*) і вживаються разом з прикметниками-індикаторами зменшеності для вираження суб'єктивної оцінки [Порівняльні дослідження 1981, с. 129]. Наприклад: 1) *There is such a nice little dog near our house I should like to show you!* (Біля нашого будинку живе таке миле щенятко, я б залюбки його вам показала!) [Carroll 1967, с. 54]; 2) *And yet he looked at the poor lonely little girl, who was trying very hard to learn her lessons...* (Він подивився на бідлашне самотнє дівчатко, яке дуже намагалося повивчати уроки...) [Wilkins Freeman].

Отже, аналіз способів та засобів репрезентації категорії демінутивності в англійській мові показав, що за формальною структурою вони поділяються на два типи – синтетичні та аналітичні. Серед синтетичних способів вираження категорії демінутивності було виділено суфіксацію, префіксацію, редуплікацію та словоскладання, а також суплетивне творення; аналітичні виразники представлені у вигляді прикметниково-іменникових словосполучень. Аналіз семантики демінутивних одиниць англійської мови виявив їхню здатність виражати як об'єктивну зменшеність об'єктів, так і позитивне чи негативне оцінно-емоційне та/або експресивне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: стилистика декодирования: [учеб. пособие для пед. и-тов. по спец-ти

“Иностранные языки”] / Ирина Вадимировна Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.

2. *Максимчук Н. Н.* Количественные градации уменьшения-увеличения в системе имени (на материале современного английского языка): автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “германские языки” / Н. Н. Максимчук – К., 1972. – 23 с.

3. *Мешков О. Д.* Словообразование современного английского языка / Олег Давыдович Мешков; АН СССР, каф. иностр. яз. – М.: Наука, 1976. – 245 с.

4. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов / відпов. ред. Ю. О. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1981. – 356 с.

5. *Царев П. В.* Продуктивное именное словообразование в современном английском языке / Петр Владимирович Царев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 221 с.

6. *Arnold I. V.* The English Word / Irina Vladimirovna Arnold. – М., 1986. – 296 с.

7. *Austen J.* Pride and Prejudice / Jane Austen // [electronic resource]: [http:// www. gutenberg.org/etext/1342](http://www.gutenberg.org/etext/1342).

8. *Carroll L.* Alice in Wonderland // Lewis Carroll // Alice’s Adventures in Wonderland – Mocsow: Progress Publishers, 1967. – 235 p.

9. *Korunets’ I. V.* Contrastive typology of the English and Ukrainian languages / Ilko V. Korunets’. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 464 с.

10. *Thun N.* Reduplicative in English / Nils Thun. – Uppsala, 1963. – 348 p.

11. *Turgenev I.* Mumu / [electronic resource]: [http:// www.online-literature.com/turgenev/1972/](http://www.online-literature.com/turgenev/1972/)

12. *Wilkins Freeman Mary E.* Big Sister Sally / Eleonora Mary Wilkins Freeman // [electronic resource]: [http:// www.classicreader.com/book/944/1/](http://www.classicreader.com/book/944/1/)

Стаття надійшла до редакції 28.10.13

Руда Н., канд. филол. наук, ассист.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

КАТЕГОРИЯ ДЕМИНУТИВНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ (ФОРМАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

В статье исследуются способы и средства выражения категории деминутивности в английском языке, анализируется формальная структура и особенности семантики ее вербализаторов.

Ключевые слова: категория деминутивности, деминутив, оценочно-эмоциональное значение, экспрессия.

Ruda N., Cand.Phil.Sci., Assistant Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CATEGORY OF DIMINUTIVITY IN ENGLISH LANGUAGE (FORMAL-SEMANTIC ASPECTS)

The article investigates the ways and the means of representation of category of diminutivity in English language. The formal structure and the features of semantics of the diminutives are analyzed.

Keywords: *the category of diminutivity, diminutive, evaluative-emotional meaning, expression.*

УДК 398.21

Рудакова Н.І., к.філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ТОПОС КОЗАКА В УКРАЇНСЬКОМУ ГЕРОЇЧНОМУ ЕПОСІ

Розглянуто специфіку художнього моделювання образу козака в героїчному епосі. Проаналізовано основні мотивно-сюжетні тенденції та поетичні деталі, що складають художній образ козака в народній свідомості.

Ключові слова: *український героїчний епос, козаччина, козак, фольклорна модель художнього образу.*

Побутування в українській народній історико-героїчній прозі образу героя-козака інтенсифіковане пильною увагою українців до власної історії (а не міфологічного часу), що притаманне вже сформованим етнічним утворенням. Це, у свою чергу, спричинило насиченість героїчної епіки конкретикою історичних подій, історичного простору та історичного часу, умовною відповідністю сюжетики до історичних фактів та реальних життєвих випадків поряд із гіперболізацією та ідеалізацією самої моделі образу козака.

Складним був процес творення героїчного епосу. Дослідники неодноразово заакцентували подібність мотивів, сюжетних ситуацій, поетики козацьких легенд і переказів. Питання про те, який жанр давніший за походженням – історичні легенди чи перекази – не має однозначної відповіді і не може розглядатися без урахування особливостей процесу творчості.

Сутність історизму народної прози свого часу визначили ще П.Куліш, М. Драгоманов і П. Чубинський, включивши до